

Emlékezés a Békés-Tarhosi Énekiskolára

1947. február 15-én került sor a „**Békés-Tarhosi Országos Ének és Szakirányú Líceum és Tanítóképző Intézet**” és a hozzá tartozó gyakorlóiskola hivatalos megnyitójára. Röpké 8 év múlva, a megmaradásért hosszú hónapokon át folytatott eredménytelen harcok után, 1954. augusztus 28-án **Gulyás György**, az iskola igazgatója kézhez kapta a megszüntetésről szóló miniszteri okiratot. Az Énekiskola 8 éve azonban nem múlt el nyomtalanul, a tarhosi növendékek és oktatók számára egész életre szóló útravalót és útmutatást adott. Nem célunk most száraz iskolatörténetet írni ezekről a – bátran mondhatjuk – hősiek évekről, azt már megtette Csende Béla a BÉTAZEN indulásával egyidőben, 1976-ban megjelent könyvében. Sokkal inkább az ott folyt életről szeretnénk beszámolni, a fotókon megőrződött emlékpillanatok bemutatásával.

Az Énekiskolára való emlékezésnek szomorú aktualitását adja, hogy 2007-ben hunyt el dr. Gyarmath Olga, Békés-Tarhos emlékének leghívebb ápolója, s hagyatékának nagyszámú eredeti fotókat és dokumentumokat tartalmazó része múzeumunkba került. Ennek leltározása 2008-ban befejeződött, ezekből most az Énekiskola életére leginkább jellemző fényképeket mutatjuk be. A fekete-fehér, esetenként igen rossz minőségű fotókat igyekeztünk feljavítani, hiszen ezek a pillanatképek árulnak el legtöbbet a „tarhosi szellem”-ről. Amiről Gyarmath Olga szavai szólnak: **„Az Énekiskola jó időben született. Aki benne élt, érte élt, tudta, hova tartozik.”**

A szakirodalom tanulmányozása közben jutottunk el Dr. Gyarmath Olga „Tudsz-e TARHOSÉRT lelkesedéssel dolgozni?” című könyvéhez, melynek érzései, élményteli sorai, rendkívül szép fogalmazása magával ragadja az olvasót. Olvasása közben döntöttünk úgy, hogy az olvasókat ezúttal a régmúlt események részeseként Dr. Gyarmath Olga saját emlékező szavaival vezetjük végig a képeken. Sajnos ő már nem érthette meg azt a megtiszteltetést, hogy a Magyarországért Alapítvány kuratóriuma az Énekiskolát a „Kodály-elveken alapuló zenepedagógiai hagyománya” alapján a Magyar Örökség részévé nyilvánította, s Aranykönyvébe bejegyezte.

A képeken megőrződött események, hangulatok mára **„Emlékké váltak, mint egyszer majd magam is.”** - írja Gyarmath Olga könyvében. Írásunkkal most őrá és az Énekiskola 8. évére emlékezünk. **„Az Énekiskola (1946-1954) egyedülálló alkotás. Életmű. Sem előzménye nem volt, sem utóda nincsen. Legendának sem legenda: szelleme folytatható.”**

Csak remélni tudjuk, hogy szavai a jövőben is meghallgatásra találjanak.

Következzenek tehát a fotókon megőrződött emlékpillanatok, Dr. Gyarmath Olga szavaival kísérvé:

Bejárat a „Kiskastély” felől
 élet. 1947. januárját írtuk akkor. Úgy mondtuk később is: „az Alföld csendjében”. Azokban az esztendőkből kemény telek voltak. A szikrázó hóban csak keréknyomok mutatták, hogy merre laknak még emberek. Hidegen süvített a szél, dideregtek a bokrok, vetési varjak szálltak a levegőben. Mindig emlékezni fogok a tarhosi telekre. Mindennél jobban szerettem azt a havas világot. Más volt olyankor a hajnal, a nappal, az este és az éjszaka. Nehezen, álmosan ébredt a piros napkorong, szinte hunyorgott a világosságtól. A nyugati égbolton ott lábatlankodott még a hold is.”

nagykastélynak, sikerült a salakutat is kiépíteni. Később ezt az útszakaszt újabb útszakasszal bővítettük. A gyerekek „Bartók útnak” nevezték. Itt már feltűnt az erdészetileg telepített fenyves. Egy több méter széles erdősávot kell elképzelni, amely gyantaillatot lehelt, és fényfoltos homályában titkokat rejtegetett. Többnyire lucfenyő alkotta. A fák gúla alakú

„Tarhos a fiatalság lázában született. „Gyermektanítani” született. Az volt a célja, hogy énekelni késztesse és nemcsak a gyerekeket. Mindenkit. A másik embert. A háborúban kiszáradt lelkeket. Az elfásultakat. Az éppen csak élni akarókat. Azokat is, akik nem tudták a másnapi célt a maguk számára sem megnevezni. **Az éneknek ereje van.** Akkor is továbbgörgeti az embert, amikor a láb már nem bírja „az erőltetett menetet”.”

„...Nagy hóesésben indult meg az Énekiskolában az

„Az Énekiskola előzetes helyszíni szemle alapján került Tarhosra, mely egykor grófi birtok volt, és a Wenckheim család tulajdona. Békésről Tarhosra nemegyszer gyalog tettük meg az utat. Ha elhagytuk a Kettős-Körös hídját, hangulatos táj fogadott. Ligetes-erdős terület vezetett Tarhos felé. Már messziről lehetett látni a parkerdőt, melynek ritka növényzete a tanyavilágban különös színfoltot jelentett.”

„A tantermi épülettől a főépületig, ezt hívtuk

koronájáról „templomfenyvesnek” hívtuk. Aljnövényzete ritkás volt, kúszó félcserjével benőtt terület. Úgy tűnt nekem, hogy nemcsak az emberek, hanem a fák is tudtak viselkedni. S ami fáj az embernek, hogy továbbélnek minálunknál.”

Lányok a kastélypark tavának partján

„Bár az életünk a mindennapok apró teendőiből tevődött össze, volt valami meseszerű is ebben a testet öltött nemes gondolatban. Olyan merésznek tűnt egy kifosztott grófi kastélyban, távol a várostól, minden anyagi támogatás és felszerelés nélkül iskolát csinálni, mint Hány Jánosnak, persze a mesében, elfogni a nagy Napóleont.

Igen! Tarhoson hinni kellett a csodában, amely akkor fontosabb volt, mint maga a valóság. Még „tündérkertje” is volt ennek a csodának!... A tarhosi park.”

„A nagykastély előtti zöld gyepen egyre szólt a kis harang. Még a nap is csodálkozva nézett ki ködpaplanos ágyából, és érdeklődve figyelte, hogy miként özönlének Tarhos felé „az iskola

katonái”. Jöttek Békésből, jöttek távolabbról is; az ország különböző vidékeiről nyertek felvételt a gyerekek. Mindnyájan tanulni akartak. Itt „a zenehonban”, amely az övék volt, hiszen értük létesült.”

„A tanévnyitó minden iskolában nagy ünnepnek számít, ezért sok gyerekekkel a szülő is

vele érkezett. Főként azoké, akiknek fontos volt a fiuk-lányuk jövője. Szekerek gördültek be a

kapun, rajtuk megszeppent gyerekek. Gyalogos csoportok igyekeztek Ludad felől, magabiztosan, hiszen ők már hazajöttek. Régi ismerősként köszöntötték egymást, beszéltek nyári kalandokról. Bátorításra vártak síró, elkomorult parasztyerekek, kik magukban hordozták őseik gerinctörő emlékeit is, bár nem tudták volna megmondani, mitől félnek, miért fáj a szívük.”

Gyarmath Olga a parkban 1954-ben

korszerű, azóta bevett tanulási módszer, a helyadta lehetőségek folytán, hogy azt mi, tanárok szerveztük vagy irányítottuk volna. Az volt benne a nagyszerű, hogy a gyerek maga alakította, formálta, élte a saját világát. Megvolt a szabadsága és a nyitott szíve hozzá.”

„A tarhosi Tavasz gazdag volt. Mindennap adott valamit. Hóvirág dugta ki a fejét a földből. Ibolyától kéklott az erdőalja. Felragyogott az aranyeső sárga bokra. Virágot bontott a kökény. Előbújt a kankalin. Dúsan nyílt a vadrózsa. Fehér csillagvirággal kedveskedett a jázmin.

... A Tavasznak tele volt a köténye és a szíve.”

„Késő éjszaka hozták meg az autót... Kellemes tavaszi idő volt. Nyitott ablaknál aludtunk. Gyémántként ragyogtak az égen a csillagok. Talán három óra körül lehetett. ... pillanatok

„Ahogy beléptünk az intézet kovácsoltvas kapuján, fákat láttunk. A bejáratnál két hársfát, a kiskastély előtt diófákat. A sors fáját és a bölcsesség fáját. A kiskastély és az új iskola közötti pázsitos réten gyakori volt a labdajáték. Fiatalok és jókedvűek voltunk. Szerettünk játszani. A játék Tarhoson nagyon fontossá vált. Egészségesen tartotta a lelket. Tudást, érzést és gazdagodást is jelentett.”

„Mikor Tarhoson kinyílt az orgona, tündérkertté változott egyik napról a másikra a park. Megkezdődött „a virágok vetélkedése”. A gyepes földterületen a gyerekek ugráltak. A fűben jókat heverésztek. Volt, amikor a szabadban készültek fel a másnapi órákra. Egyedül és hangosan tanultak, vagy kisebb csoportokba verődve beszéltek meg a leckét. Anélkül alakult ki a

alatt kiment a szememből az álom. Magamra kaptam a tréningruhámat, és mint akit kergetnek, futottam a nagykastélyhoz. Ott várta üdvözlésünket az „új családtag”. ... De még a gyerekek is megneszelték, hogy valaminek örülni lehet. Édesek voltak. Egy sereg gyerek egymást taszigálva

kukucskált ki a hálószoba ablakán. Mások, az élelmesebbje, pongyolába búj, vagy pokrócba burkolózott. És az udvaron termett. Körülállták, simogatták az autót. „Van autónk!” – mondogatták. Hangosan olvasták az oldalára festett feliratot: „Állami Zenei Gimnázium és Konzervatórium – Békés-tarhos.”

„A nagykastélyban a líceumi leánytanulók internátusa, az irodák, a konyha és az ebédlő, valamint az igazgatói és a felügyelő tanári lakások kaptak helyet. Az általános iskolások az egykori lovászlakásban voltak elhelyezve. Nálunk minden tanuló és tanár az intézetben lakott. A tanulók számára a bejárás nem volt lehetséges.”

Gyarmath Olga és Gulyás György az igazgatói irodában

„Szeptember tette a dolgát: járta az erdőket, kékre festette a kökény bogyóját, pirosra a galagonyáét. Az örökzöld fenyők között tombolt a sárga, kivillant a vörös és a bíbor. A bokrokon hetykén cserregtek még a cinkék, de a felhős messzeségből vándormadarak kiáltottak le az iskolák felé. A fentiek elvitték, a lentiek meghozták idegen vidékek üzenetét.”

„Fák, növények, füvek és virágok között éltünk, s körülöttünk sok-sok gyerek. Ahol sok a fa és sok a gyerek, ott az ember nem gondol a halálra. A fák nem ismerik a halált. Van úgy, hogy a fát kivágják, de csakhamar új hajtás bújik elő a csíra mélyén. A kivágott fából pedig bútor lesz, tüzelő, szerszám, harangláb vagy ringó bölcső. ... A fa számomra maga a hűség: mindig

ugyanazon a helyen áll.”

„A „tarhosi szellem”, amely az egész gondolkozásunkat, közösségi életünket, munkaszeretetünket áthatotta, a lélek melegét árasztja ma is. Nagyon erős kötelék! Sokan

próbálták meghatározni a tarhosi szellemet. Azt hiszem, a zene sokat adott hozzá. A muzsikálás öröme. Lehetetlen volt Tarhoson megmaradni annak, aki nem szerette a zenét. De nincs is ilyen ködös emlékem. Hiszen Tarhoson minden muzsikált. A park, ahogy csatangoltunk benne, tele volt dallamokkal. Megjött a „fényes évszak”, és a tavasz alleluját zengett. Ilyenkor habos fehér felhők úsztak az égen, hallottuk bégetni a felhőbárányokat. A cseresznyefasor irányából friss, üde muzsikálás szűrődött felénk. A gyerekek gyakoroltak.”

Csukás István tarhosi diákként

„Jeles művek szerepeltek a kórus repertoárján. Ma is a Zenepavilon hangversenytermébe képzelem magam, ha a Táncnótát, a Lengyel Lászlót vagy a Bolyongást hallom énekelni. Az is több volt megszokott produkciónál, ahogy a gyerekek énekeltek. A szemekben csillogó öröm, a kiállás bátorsága, a művek mély átélése az együttesről továbbhullámzott a közönségre, és az emberek megérezték a zene lélektisztító erejét. „Ebben a világban szépség

volt, emelkedettség és harmónia” – emlékezett vissza sok év után a költő, Csukás István, aki valaha még ott állt „a híres kórus szélén”.

Gyarmath Olga és a gyerekek

„Szeretem a hajnali és az esti fényeket. Talán ezért jut sok év óta is gyakorta eszembe egy különlegesen szép festmény. „A nap üdvözlése”, így fogalmazott róla a festő. A hajnal pillanatát ragadta meg a kép. Két madár tartotta a felkelő napot. Az átváltozás csodája ment végbe az égen. A Nap margarétává változott. Ömlött belőle a fény, és körülötte szétáradt az öröm. Ha költő lennék, ódát írnék róla, ha zeneszerző, dalba önteném a csodát. A meg nem ismételt pillanatot. Mindez azért jutott az eszembe, mert a tanítás is ilyen csoda: megismételhetetlen. Egyetlen órát sem lehet

többé visszahozni. Soha, semmilyen ürüggyel...”

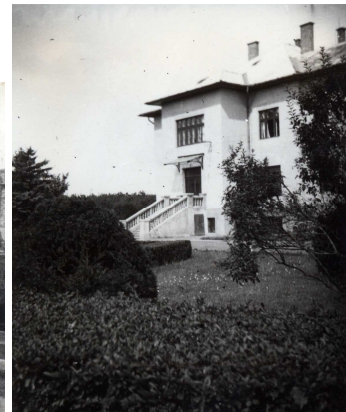
„Nálunk a nap hivatalosan a hat órai ébresztővel kezdődött. A derengésben már élet volt, fények és hangok. Alig szólalt meg a kisharang, a zongoragyakorlók megteltek gyerekekkel. Nem kellett őket biztatni a gyakorlásra. „A zongoraházakra” – ahogy ezt az épületet hívni szoktuk – különben is büszkéek lehettünk. Romépületként örököltük, valaha istálló lehetett, és mi hoztuk tető alá. ... Közös énekléssel kezdődött a napi munka. A csoportvezetők jelentették

a létszámot, az ügyeletes tanár pedig felolvasta a dicséretben, majd a figyelmeztetésben részesülők névsorát. A nyilvánosság biztosította a gyermekközösség erejét, és komoly fegyelmezési eszköz is volt.”

„Nevelői beosztásom szerint én felügyeltem a „kicsik” tanulóóráját. Ez rendszeres napi elfoglaltságot jelentett. 16 órától 18 óráig tartottuk a szilenciumot. Ez alatt nem voltak zenei órák. Csupán zongoragyakorlásra mehetek el a gyerekek, de lényegében akkor is tanultak, zenét. Az iskolaépületben (kiskastély) levő „nagytermet” kaptuk meg délutáni tanulás

céljaira. S ahogy visszaemlékszem, 70-80 fiút-lányt és többféle korcsoportot kellett irányítanom. Nem lehetett könnyű feladat. Ezzel együtt, szerettem a nevelői munkát, s a tanulóórákat különösen. Általában Tarhoson minden munkát szerettem.”

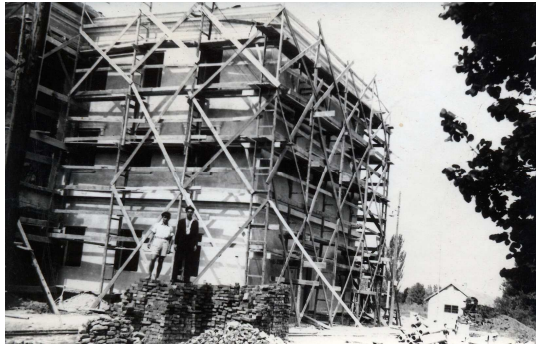

A „Nagykastély” átépítés előtt, közben és az emeletráépítés után

„Ahogy szaporodott a tanulói létszám, és ez öröndetes jelenség volt, az intézet egyre súlyosabb elhelyezési nehézségekkel küzdött. A probléma csakhamar olyan arányokat öltött, hogy veszélyeztetni látszott az iskola további fejlődését. Nagyobb méretű építkezésbe az állam az akkori gazdasági helyzet miatt nem foghatott, így átmeneti megoldással kellett javítani a körülményeken.”

„Ma már a szakma előtt tudott dolog, hogy Kodály zenei programja Békéstarhoson valósult meg a gyakorlatban először. Bár személyesen csak 1950-ben látogatta meg az iskolát, zenéje anyanyelvünké vált, pedagógiája mindennapi kenyerünké.”

Idézet Kodály Zoltán megnyitóbeszédéből a Zenepavilon 1954. május 1-i avatóünnepségéről:

A Zenepavilon építésében mindenki segédkezett

„A zenében a nép már előre megfizetett azért, amit kapni fog. Zenéjét már előbb átadta nekünk. Ezt mindnyájan éreztük, csak nem tudtuk, hogy nekünk a zenét vissza kell adni a népnek. ... A tarhosi iskola az egyetlen ez idő szerint, amely ének alapból indul ki, és ezzel a zenei műveltséghez rendíthetetlen alapot ad. Ahol hangszerrel kezdődik és végződik a nevelés, csak felületes ál-zenekultúrát adhatnak. Ebben látom Tarhos fontosságát és jövőjét.” De térjünk vissza Gyarmath Olga szavaihoz:

„Mentem lefelé a salakúton, s ahogy elhaladtam a fenyves mellett, a homályban nem

A Zenepavilon átadásának napját tábortűz és a Kőmíves Kelemenné című ballada előadása zárta

lebbentek felém kergetőző árnyak. Suttogtak a levelek, talán beszélgettek a fák, de ez titok maradt, az emberi fül nem fogta fel a hangok értelmét. A park oltalmában így is enyhe és puha volt minden. A fűben billegő kanálfülű nyulak lapultak. Az éjszaka paplana alatt aludt a tanyavilág. Biztonságosan nyitottam ki a szobám ajtaját. Tarhoson eszembe sem jutott félni. Tartoztam valakikhez, és ez még ma is, mint emlék, csodálatosan

Kodály Zoltán éneklő gyerekekkel a tarhosi parkban

szép. Soha nem éreztem magányosnak magam. Ami az egyedüllétet illeti, az számomra most is nagyon fontos. Elrendeződik bennem így minden. Tudom, hogy mi a dolgom, és tudom, hogy az út, amerre járok, egy pontba vezet.”

„Nekem mindig szép volt Tarhos, örömeivel, gondjaival, a fiatalság álmaival együtt, de nem volt Tündérország. Emberek csinálták, egyszerre tiszta és gyarló emberek, nem mentesek az irigységtől és a torzsalkodástól sem. Kaptak és ejtettek sebeket, és a hibákért fizetniük kellett. Ma is sokszor gondolok ezekre az időkre, és biztosan tudom, hogy az élet fontos dolgai nem a pénz, a siker, az érvényesülés – pedig mennyire törjük érte magunkat -, hanem a lelkünkben megőrzött érzések és a szép hangulatok.”

A kép bal szélén Gyarmath Olga

„A gyerekek, kicsik és nagyok, óvodások és iskolások, másképpen hatottak rám. Tarhoson volt belőlük mindenféle. De a gyerek, a tanár számára mindig egy kicsit „gyerek” marad, még akkor is, ha már a kis unokáját vezetni kézen fogva a valaha maga is építette salakúton. Olyan dolog ez, hogy a természetből vegyük a példát, mint amikor a forrás kibuggyan a földből, és megkezdí önálló életét. Más lesz a meder, megváltozik a part menti táj, a folyó élővilága, a benne lévő élet vagy pusztulás, de a víz mindig víz marad, és a nagy körforgás szerint működik.”

„Tarhos „dologtét napjait” nem lehet elfelejteni, sem abbahagyni. A kifelehaladás, a hátratekintés éveiben még mindig Tarhos a jövőm. Ez a szellemiség nekem egyszerre jó élet, és lesz jó halál. Emlékörző természet vagyok.”

Gyarmath Olga szavait megfogadva, őrizzük, mi békésiek – és az évente megrendezésre kerülő Zenei Napokkal ápoljuk is - az Ő, és a Békés-Tarhosi Énekiskola emlékét!

S. Turcsányi Ildikó régész-történész muzeológus